

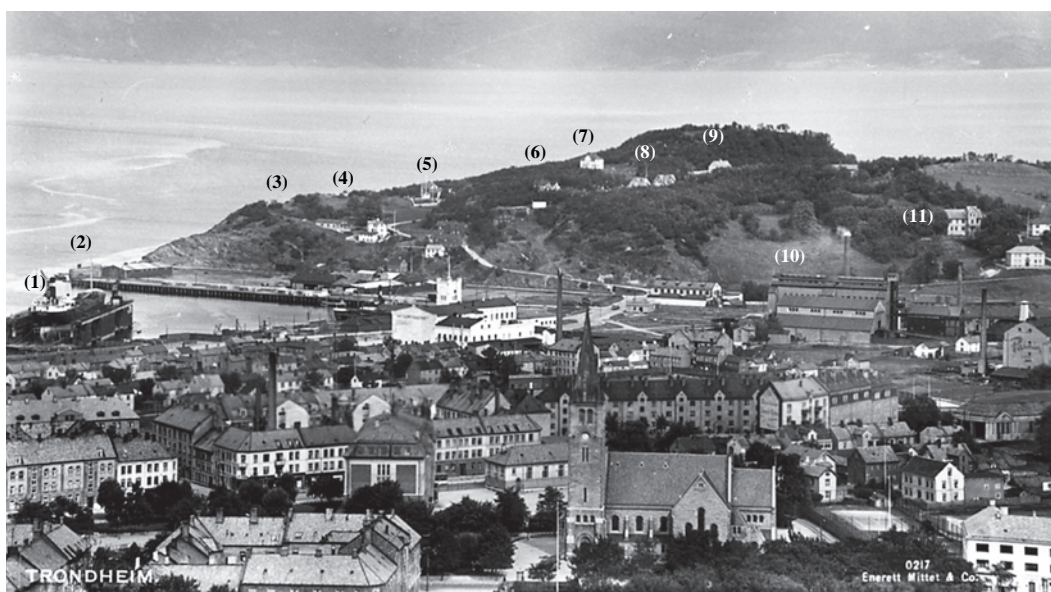
Leik og oppvekst på Lade i årene 1930 - 1950

Ragnar Jenssen (f. 1927) forteller til Bodil Skjånes Dugstad. Med bidrag fra Trygve Lingås (f. 1928).

Ragnar Jenssen ble født på Rønningsletta 1. januar 1927, i en bygård omtrent der bilfirmaet Gaden & Larsen holdt til, like ved Ladebekken. Han forteller:

Besteforeldrene mine eide denne bygården på Rønningsletta, og hele familien bodde der i samme hus - mine foreldre, søsken, besteforeldre, onkler, tanter og søskenbarn. Tomta gikk helt ned til bekken, så det var god tumleplass, og høner

gikk fredelig omkring og verpet egg til søndagsfrokost. Men det ble fullt etter hvert, så i 1930 kjøpte min far huset til Almli på toppen av Ladehammeren, Ladehammerveien 18. Far var i den heldige situasjon at han var utlært jernlegger, og vi fikk stadig rede på hva han og Jernbeton drev med. Særlig spennende var det å høre om arbeidet med kinoen i Folkets Hus, der jernlegginga i de store hvelvede takene over den nye kinoen skulle tåle vekt og spenn. Yrkesstoltheten til far var på topp da arbeidet sto ferdig og den nye kinoen ble byens stolthet, med noe så flott som en «Foyer». Det hadde vi aldri hørt om før.

Tidlig 1930-tallet. Foto tatt fra Bakkaunet over mot Ladehammeren. Vi ser: Flytedokka i Nyhavna (1), Weiset kassefabrikk (2), Marstein kassefabrikk (3), Gården til Kråkdal (4), Fjellheim/Haugen (5), Halden (6), Kveldshvile (7) - eier dir. Topp i Hjorten, Fjærli (8), Almli/Jenssen (9), Gassverket på Lilleby (10), Jarlheim(11). Postkort utlånt av Harald Steiro.

Ladehammeren i 1936 (til venstre) og 1937. Utsnitt av flyfoto. Almli/Jenssen (1). Gården til Kråkdal (2). Foto: Til venstre: Widerøe Flyselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim. Til høyre: Geovekst/Norge i bilder (www.norgebilder.no).

Det var stor stas å flytte til eget hus på Ladehammeren. En ren begivenhet var det å komme til et hus med vannklosett! Dette var ennå en sjelden luksus i bydelen. Vi tilbragte mye tid på do, mens vi leste om igjen og om igjen på rørleggerskiltet:

«Regler for bruk av Vandkloset»

- Brug kun toiletpapir, ikke avis-papir
- Træk i snoren efter brug
- Bliv ikke siddende for længe, lad andre slippe til ----- osv. osv.

Barndom på Lade i de harde trettiåra

På Ladehammeren fikk vi en ny og spennende tilværelse, nye naboer, nye leikesteder og naturområde med knau-

ser, berghuler og tett skog til beste for nysgjerrige ungers forskertrang. På tom-ta vår var det også en brønn med rent, kaldt vann, og som mange naboer benyt-tet. Men etter hvert som alle fikk innlagt vann, ble brønnen murt igjen. Den var jo til stadig engstelse for de barnerike fa-milier! Helt oppe på toppen av Lade-hammeren, omtrent ved Kaptein Kolds vei, lå huset til direktør Topp, som drev Hjorten restaurant og revyteater på Ile-volden. Ovenfor huset vårt bodde fami-lien Podsada, en polsk familie. Podsada var mekaniker og styrte flytedokka på TMV. Sønnen hans var elektriker og drev egen forretning. Det var en stor fa-milie, og for å drøye økonomien drev Podsada-familien både med griser og høns, og hadde bygget et hjemmerøkeri. Duften fra røkeriet var særlig intens sen-høstes, men ingen klaget, duften av

Podsadas røkte pølser skapte julestemning på Ladehammeren!

Ladehammeren var et trivelig sted for oss unger. Skogholt, knauser, små åpne jordlapper, busker og kratt skapte en uendelighet av leikemuligheter, med gjemsel, «politi og tyv» og ballspill, fotball og friidrett. Og om sommeren var det også bading, svømmetrening og stuping. Jeg kom så langt at jeg i voksenalder fikk ekstrajobb som svømmetrener! Kråkdals gård (Vilthagen) lå mot fjorden omtrent der Ladejarlen Videregående skole (tidligere Sjømannsskolen) i dag ligger. Det var et småbruk som hadde beiter og hvor det ble slått gras på alle de grønne småjordene på Hammeren og ned mot Korsvika. Tronvold, som var dreng på gården, var en barnevennlig mann, så vi fikk være med og hjelpe til med dyra. De hadde to hester, kyr, gris og masse høns, men det beste var den store hagen med frukt og bær. Vi fikk hvert år være med i høsting av moreller, og fikk spise «til vi sprakk».

Gamle Ladehammervei var en svingete og dårlig vei, men Kråkdal brøytet hele vinteren, med to hester foran plogen, så vi hadde en flott akebakke, full av unger i alle aldre. Vi akte på hva vi måtte finne: bakerau, lokk, blekkplater fra Nobø, små og store kjelker, der vi lå på magen og suste utfor!. Det flotteste var en hjemmelaget skøytebil som vi fikk låne hver vår gang, og leke at vi kjørte «ræserbil».

Senere ble det bygd kommunale boliger der oppe, med stor felles kjøkkenhage. Også denne kjøkkenhagen ble sosialt samlingssted, med planting, lusing og høsting. Alle ungene måtte være med, til moro, nytte og lærdom. Kanskje mest til moro? Nå befinner vi oss i «de harde trettiåra». Arbeiderpartiet og kommunistene hadde fått flertall i Bystyret, og «hele folket i arbeid» var ett av de politiske målene. Såkalt «omframtarbeid» for arbeidsledige kom også til oss på Ladehammeren. Lade-promenaden, i dag Ormen Langes vei fra Korsvika til Nyhavna, ble bygget med skyting og minering, og - til vår store sorg- også rasing av våre mange leikesteder langs berget. Planen for «omframtarbeidet» førte også til en utbygging av Korsvika badeplass, der det ble utfyllt med en skjermende molo og påført fin sand. Slagordet «Helse og velstand» ønsket de trangbodde arbeiderfamiliene velkommen til sjøbad og helsebringende soling i kampen mot tuberkulosens herjinger. Vi ungene på Ladehammeren var ennå ikke solidarisk nok til å ønske denne fremmede erobringen av vår beste badeplass velkommen. Her hadde vi i flere år hatt «Vika» for oss selv, bygget stupebrett og flåte, lekt sjørøver og holdt svømmekonkurranser, og så skulle vi plutselig dele denne herligheten med andre!

Korsvika med sine knauser, holmer, grunner, gressvoller, småskog og kjerr var et eldorado for oss Ladeungene. Hele sommerferien var det virksomhet fra morgen til kveld. Isaksen-fjæra

Korsvika ca. 1910 øverst og 1942 nederst. På bildet fra 1942: Midt på bildet er Krutthusene (1), som ble brukt til ammunisjonslager av norske militære før krigen og av okkupasjonsmakta under krigen. Husene ble oppført i 1848. Videre ser vi: Huset til Isaksen, Hauganplassen, m. uthus (2), Huset til graver Halvorsen, Tronstadplassen (3). Huset til Svendsen, kalt «Gløttarhuset» (4). Vika som ble kalt «Gryta» og hvor flyet falt ned i 1942 (5). Utstikkeren Storberget, med naustet (i dag borte) (6). Laksberget (7). Ved Storberget var det tidligere utskipingsanlegg for Krutthusene, men disse anleggene ble ødelagt under en storstorm i 1939. Karlsheim (8) ligger oppe i bakken mot Ladehammeren. Det var bolighus før krigen, men etter krigen av den nye eieren Arntzen omgjort til populær friluftskafé. Aller øverst ser vi tyskerbrakkene oppe i Ladehammeren (3 stykker) (9). Øverst: Postkort utlånt av Knut L. Vik. Bildet fra 1942 er utlånt av Lade historielag.

Korsvika fotografert fra Kjerringberget i 2013. Korsvika er i dag et viktig og mye brukt friområde, og et startsted for Ladestien. Ladehammeren, Korsvika og Kjerringberget ble kjøpt til friområde av Trondheim kommune i 1928. Hensikten var ikke minst å sikre Korsvika som friluftsbad for byens befolkning - til erstatning for Ilsvika. Foto: Knut L. Vik.

med stupeholmen «Laksen» og neset «Storberget» i vest og Lingåsfjæra i øst. Vi bygde flåter av rekved og lekte «sjørøverkamp på Victoriasjøen». Vi fisket, fanget krabber og laget krabbedammer i fjæra. Seinere fikk vi med god hjelp bygd en fin kajakk som kunne ta oss med lenger ut på dypet til oppdagelsesferder under Kjerringberget. En gang holdt det på å gå rent galt. Vi drog i høstvind og kulde ut med kajakken på storferd. Rett utenfor Nøstet på Østmarkneset kullsegla vi. Johannes Hagen, som hadde sett oss fra vinduet, kom ut med båten sin, redda oss og fikk oss hjem. En annen gang det gikk galt var vi ute i lånt robåt for å fiske og drive andejakt. En av de store gutta hadde ri-

fle, men var nok litt uøvd. Han traff ikke anda, men skjøt i stedet hull i båten, så vatnet fossa inn. Den gangen klarte vi å svømme til lands, men det var så kaldt at klærne våre speika før vi kom oss hjem. Det er mildt å si at foreldrene var lite begeistret.

Korsvika utviklet seg i disse årene til byens flotteste badeplass, med enorm tilstrømning på godværsdager. Store barnefamilier, med nistepakker og saftvannsflasker vaglet seg på alle hauger og fylte stranda med liv og leven. På fine søndager liknet Korsvika mer på et kaklende fuglefjell enn på den fredelige leikeidyll vi hadde hatt før kommunens «omframtarbeid» kom i sving. Folk kom

syklende, gående og skravlende med nistekurver, tepper og pledd, barnevogner og svømmebelter av kork. Her var uteliv, bading og helsepolitikk! Kommunen hadde fått viljen sin, og vi unge fikk etter hvert mange glade opplevelser i Kosvika-mylderet. Særlig var alle svenskene spennende og eksotiske. De teltet hele sommerferien. Vi fikk nye kamerater og knotet på det svenske når vi kom heim om kvelden. Svenskene snakket om at "de hemma" hadde bare «søtvatten», mens i Norge hadde vi "ljuvligt saltvatten". Dette hadde vi aldri tenkt på før, så vi følte oss plutselig som rikinger: Oi! Vi hadde jo massevis av «saltvatten» her i Norge!!!

I denne tida ble tradisjonen med St. Hans-fest i Korsvika etablert. Det var stort bål, trekkspill og dans, og rivende salg av is og pølser i Isaksen-kiosken. Selve festen var nok en frivillig dugnad, men kommunen hadde badevakter til stede som passet på at alt gikk for seg i kontrollerte former ---. Kveldssola skinte, og vi ungene fikk være oppe til de små timer. Livet og friheten føltes deilig for oss alle en slik festkveld.

Skolegangen var imidlertid en pliktens og ulystens tristesse i forhold til det glade og spennende barnelivet på Lade. Lærerne var sikkert OK, men for oss Ladeungene føltes Strindheim skole langt fra å være «vårt annet hjem» som det lød i sangen i heimstadiæra. Skoleveien var uendelig lang og trasig: Oppover langs Ladebekken, forbi Røn-

ningssletta, Dampvaskeriet og «Engstykket», (eiendommen til familien Cappelen), forbi Dalen blindeskole og Sommerro - så endelig inn porten på Strindheim, til erting og knubbing med Strinda-ungene, som så på oss som fremmede som invaderte «deres skole». Foreldrene våre søkte om overflytting til Lilleby eller Lademoen skole, som lå bare ti minutters gange unna for de fleste. Men nei og nei. Det ble avslag. I ettertid ser vi jo at et ja til oss ville ha utløst et skred av elever fra Strindas «bysone», men det så jo ingen av oss den gang. Så foreldrene og barn ble veldig sinte på kommunen. Det hjalp bare så lite. Forvaltningsloven var ennå langt unna, og klagerett var et ukjent begrep. Når høsten kom og vinteren var i vente, ble skolegangen en tynghet, med våte klær, sko med gnagsår, og en stadig tynge skoleveske etter hvert som storskolen krevde geografibok, historiebok, bibelhistorie og ikke minst, Nordahl Rolfsens tykke litterære lesebøker. Selv festdagen 17. mai huskes som en slitets dag. Først den strabasiøse veien til skolen. Deretter oppstilling og avmarsj gjennom byen til ny oppstilling på Kongsgården. Deretter venting, erting og slåssing med andre skoler tett på, til det endelig ble avmarsj gjennom byen. 17. mai er jo heller ikke noe sikkerstikk når det gjelder godvær, så det eneste vi husker som positivt, var hjemkomsten med skifte til tørre klær og kanskje eggedosis eller en femøres is.

Barnarbeid var populært. Strindaskolen hadde kortere skoleår enn byskolen. Så en stund etter 17. mai kunne dagene våre vies leiken i «Edens Hage», der vi ungene invaderte Ladehammeren og Korsvika med Isaksen-kiosken. Hadde vi noen ører, ble de straks byttet i en to-øres is i Isaksenvogna. Og isen ble fortært i våre vernete gjemmesteder i berghuler og krattskog. En annen positiv side var at på Strindaskolen gikk vi bare annenhver dag. På disse «fridagene» ble vi ungene en viktig arbeidskraft i mange hjem. Jentene deltok i «kvinnfolkarbeid», med å fly ærend, vaske og gi «ufaglært kjøkkenassistanse». Guttene fløy også ærend, men vi kunne i tillegg fritt være på leiting etter en jobb for å tjene noen slanter. Jeg for min del var særlig heldig. Fiskhandler Alfred Lysø var en kjenning av far min. Lysø stilte hver morgen med handvogna si og hadde en fast leverandør som kom inn fra Grande Garten til Ravnkloa i otta med nytrukket fisk, saltfisk og fiskmat. Alfred engasjerte meg til å være hjelpe-

Kiosken til Laura Østråt, «Østråt-kiosken» eller «Sjappa» i dagligtale, var en populær institusjon. Det var utrolig hvilket vareutvalg hun klarte å få inn på knappe fire kvadratmeter. Kiosken lå ved Lade gård, der bussholdeplassen er i dag. Foto utlånt av Lade historielag.

gutt. Jeg møtte annenhver morgen ved Nyhavna og fikk i oppdrag å løpe i forveien og rope inn til alle husmødrene at her kom «feskvogna» med fersk sei, nysalta torsk og «fesk-kak» til 90 øre kiloen. Turen gikk over Ladehammeren, Korsvika, Kjerringberget og helt inn til Moen Gård og Sjømannshjemmet, der det vanket kaffe og brød. Og da var vogna tom! Alfred Lysø hadde fiskmatforretning oppe i Nonnegata like ved Bispehaugen skole. Her fikk jeg jobb etter å ha tjent min «læretid» med feskvogna. Og vi solgte bra til husmødrene på Rosenborg. Fiskhandlerne fikk tildelt kvoter etter innbetalt omsetningsavgift. Lysø vant på sin hederlighet og fikk store kvoter. En dag fikk han en kjempekvote med sild, og var i ferd med å be om å få den redusert, men hjelpegutten Ragnar ropte: Ta det du får!! Og Ragnar trakk vogna rundt på Rosenborg, Lademoen og Ladehammeren til vogna var tom, og med dyrebare slanter i lomma hans Ragnar. Dette var i krigens første periode. Tyskerne som alt var kommet til Ladehammeren, kjøpte alt de fikk, og tiltalte Ragnar (14 år) som «Herr Jenssen»: «Kommen Sie morgens wieder zurück, Herr Jenssen?» Men det kunne herr Jenssen ikke. Han var ferdig med Strindaskolen og hadde hatt den lykke å få plass som elektrikerlærling på fulltid.

Før krigen hadde Ladehammeren tre butikker, så alle innkjøp var i gangavstand. Olsen melk-og-brød lå på toppen av Ladehammerveien. Nebelung i Korsvika (kolonial i ett av bolighusene) had-

de også en filial på Ladehammeren. Grefsnes Kiosk- og dagligvarer hadde butikk rett overfor Olsen. Vi hadde også en tiltrekkende kiosk som lå opp for Korsvika ved Lade gård, ei lita bu som hadde litt av hvert og var åpen til alle tider. «Laura Østråt-kiosken» var skattet av voksne og barn, selv om gulvflaten sikkert ikke var mer enn 4 kvadrat. Island kjørte melk med hest og vogn fra Buran og leverte til butikkene til Olsen og Nebelung på Lade. Vi ungene fikk sitte på etter tur, og det var stor stas. Som «betaling» hjalp vi til å bære inn melk eller passe hesten. Vi kjøpte også av og til melk på Kråkdal, direkte fra fjøset, men mor var litt skeptisk og ville helst ha melk fra meieriet, der den var «pasteurisert». Tuberkulosestrusselen hang ennå i. Den hadde rasert hele familier i de trange tjue- og trettiåra, og angsten for tuberkulosen satt fortsatt igjen hos folk.

Selv om alle ungene var vant til å hjelpe til heime, hadde vi stor frihet til lek og påfunn. Det var likevel to steder der vi ungene ikke fikk oppholde oss. Det ene lå i Krutthusbakken, rett opp for «Aunefjæra», to krutthus av mur, forswarets lager for eksplosiver og ammunisjon. Det andre forbudte stedet var trekaiene i Nyhavna, hvor vi drev farlig lek under kaiene. Her var det også samlingssted for «full-kaller», som vi skulle holde oss unna. Sett i ettertid var sjølsagt «den trøstende og lindrende» alkoholen et stort sosialt problem i den tiden, og en utstøting gjorde nok ikke problemet

mindre for «full-kallan». Ellers var den lange strandsonen det mest populære området både for voksne og barn. Båt og fiske var en viktig «attåtnæring», og bading og svømming både morsomt og helsesamt i en tid der vasking forgikk i hastverk under kaldvasskranen og badekar var et ukjent begrep.

Det er betegnende for strandsonens popularitet at vi hadde et vell av navn på holmer og viker. De fleste navnene var knyttet til beboere langs sjøen, mens andre var skapt av oss ungene som navn på populære leikesteder. Lengst i vest lå Aunefjæra etter småbruket som lå der Ladehammerveien 40 i dag ligger. Fra Aunefjæra var det murt en molo som strakte seg østover til Laksberget, i daglig tale «Laksen», der vi ungene hadde en fin øvingsplass for stuping og dykking. Det er trolig at denne moloen i sin tid ble bygd for transport til og fra krutthusene oppi bakken. Neste fjære het Isaksen-fjæra etter byfisker Isaksen som bodde med stor familie på Haugan-plassen nær ved. Han hadde flere robåter fortøyd i fjæra og var litt av en driver. I selve Korsvika hadde vi Litjberget (rett ned for dagens Spelscene), og deretter Tronstadjæra nedenfor dagens leikeplass. Tronstad eide et småbruk som lå på den tomte. Vi ungene kalte denne fjæra også for «Flynnnerfjæra», fordi det var mye fin flat stein der, perfekt for konkurranse om å «kast flynner», dvs. kaste slik at de flate steinene hoppet som flyndre på vassflata så mange ganger som mulig. Rekorden nærma seg 20

Korsvika ca. 1950. Nevnt i artikkelen er - langs stranda: Aunefjæra (1), Laksberget (2), Storberget (3), Isaksenfjæra (4), Litjberget (5), Tronstadjæra (6), Lingåsfjæra (7), Veitjungfjæra (8). Vi ser også: Småbruket til Aune (9), Hagan (10), Tronstad (11), Kjerringberget (12), Sjømannshjemmet (13). Nobøbyen (14), Vinmonopolets borettslag (15), Apoteker Laugsands sommerbolig. (16). Bak-
erst til høyre er Østmarka sykehus. Foto K. Harstad kunstforlag. Kopi fra www.flyfotoarkivet.no.

“flynner”. Etter Tronstadjæra kom Lingåsfjæra etter eieren av Ladetrøa 1 (i dag Leif Erikssons vei 6). Den borteste fjæra lå helt innunder Kjerringberget og ble kalt Veitjungfjæra, fordi jentene trakk seg unna dit, når omkleddingen skulle skje før badinga.

Men så kom krigen!

Det varte ikke lenge før invasjonen hadde skapt store forandringer for oss ungene på Ladehammeren! Ved den tyske invasjonen i 1940 oppdaget verne-
makta straks at Ladehalvøyas beliggen-

het og topografi var viktig for den videre krigsinnsatsen. Her ble bygd brakker og idrettsområder for soldatene, og Korsvika ble selvfølgelig innlemmet i soldatvelferden! Organisasjonen Todt (krigsingeniørene som holdt til i Tinghuset) rykket inn med en avdeling sivile. En som het Grimm kunne litt norsk og ville gjerne prate med oss gutta. Vi gutteflokket fortsatte å bade i Korsvika, trass i foreldrenes påpeking av at dette kunne se ut som fraternisering med fienden. Og en dag ble både min svømmedyktighet og min nasjonale holdning

satt skikkelig på prøve. En ung soldat drev med stuping på dypt vann, og jeg fikk plutselig se at han ikke var kommet opp igjen. Jeg ropte om hjelp og stupte uti. En soldat kom til, og vi klarte sammen å få tak i håret hans og dra ham på land, der han fikk livredning, begynte å kaste opp vann og kom etter hvert til seg selv. Leirsjefen kom til og åpenbart takket meg med store ord jeg ikke forsto noen ting av. Kameratene mine som sto der, tolket hans tale dithen at jeg kunne vente meg jernkorset! Da jeg kom hjem og fortalte om tildragelsen, ble jeg skuffet over mine foreldres manglende begeistring. Jeg fortalte at kameraten min,

Øyvind Andersen, mente jeg ville få jernkorset, men da ble de om mulig enda mer avvisende. Så jeg skjønnte etter hvert at å redde en fiende ikke var den heltemodige nordmanns vis! Jeg var også en annen gang ute som livredder. I «Gryta» under Ladehammeren hadde vi svømmerne en badeplass. En av kameratene, Gunnar Sveen, kunne ikke svømme på dypet. Han satt og så på, og gled plutselig utfor og ned i sjøen. Jeg fikk tak i ham og dro ham opp på tørt land og fulgte ham hjem, der jeg ventet meg takk og heder. Men en kraftig ørefik var lønna, sammen med en salve om at vi kameratene skulle holdt ham borte fra

Brakkene til organisasjonen Todt i Korsvika. Org. Todt var utviklet av Hitlers krigs- og rustningsminister Fritz Todt. Organisasjonen hadde som oppgave å legge til rette for hærens fremrykning og lede ingeniørtroppene i den tyske hær. I Trondheim omdannet de det nesten ferdigbygde Tinghuset i 1940 til sitt hovedkvarter. Brakkene på Lade var en viktig base for byggingen av Dora 1 og 2, og for de store krigsanlegg, bunkers og kanonanlegg langs fjorden. Bak leiren ser vi til venstre huset til familien Lingås i Ladetrøa. Det store hvite huset bak leiren er Villa Sandberg, der familien Aarø bodde. Sjømannshjemmet oppe til høyre. Bilde utlånt av Lade historielag.

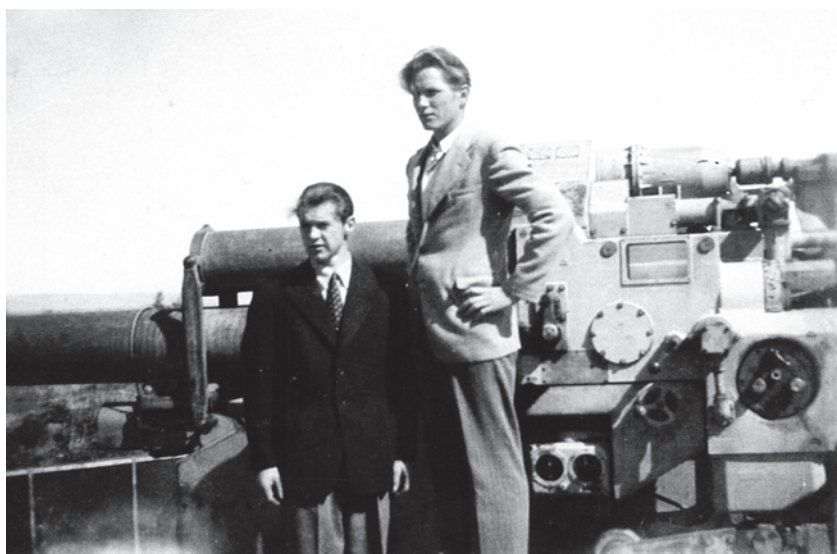
den forbudte «Gryta». Enda en ny lærdom: Heller ikke nære kamerater skal man redde! Så senere i livet har jeg bare vært livredder som svømmelærer og badevakt på Lade skole!

Ladehammeren ble tidlig befestet i 1940. Toppen av «Hammeren» ble flatet ut, og kanoner og antiluftskyts kom på plass sammen med en avdeling kanonfolk. I tillegg hadde de bygd opp et signalanlegg. Det var en galgeformet oppbygging der tre store kuler ble heist opp: En kule var forvarsel om mulig fare, to kuler var alarm med bemanning av alle kanonposter, og den tredje kula varslet sivil flyalarm. Vårt skattede utsiktspunkt, Våttahaugen helt i vest, som sammen med Våttakammen i Bymarka hadde vært signalsted for ufred og ulykker siden vikingetida, ble rasert og borte. I stedet vrimlet fiendens unge vaktgutter omkring som flittige maur. Et par av dem var fra Schleswig-Holstein og snakket godt dansk. De ville gjerne prate med oss og fortalte om familiene sine og viste oss bilder. De banket på og varslet om fare før luftalarmen gikk. En av dem kom svært ofte. Han het Theodor Kolbe og hadde lært seg noen norske og danske ord, og vi kunne litt tysk. Han hadde mistet hele sin familie, brødre, foreldre og yngre søstre i bombeangrep. Mor syntes synd på ham, men far var ikke overbevist om at det var i samsvar med vårt nasjonale sinnelag å synes synd på en tysker. En annen som også ofte kom, var bondegutt fra Schleswig og het Fritz. Han fikk på en eller annen

måte tak i ei ku, som han lot beite i grasset nedover mot Korsvika. Han var så glad i denne kua, stelte og vasket den, så Ladeboerne ga ham hedersnavnet «Fritz med kua». “Matauk” ble et nytt moteord. Kråkdalsgården opparbeidet maksimale jordstykker til “matauk”. Også beboere uten hage fikk komme til for dyrking av poteter og grønnsaker. På gassverket i Nyhavna fikk vi ungene i oppdrag å hente koksavfall, smårusk som erter, og kjøre hjem på kjelken. Det var kalde vintre, og min mor strålte når vi kom med et nytt lass. Mye skitt og rusk, men her ble det både matlaging og varme i huset, og optimismen økte. Nyheter fra London ble hvisket rundt, og ryktene gikk : «No går det rætt veien! Vi seire på aill frontan».

Det var ikke bare på Hammeren vi fikk kanonstillinger. Hele Ladehalvøya ble befestet, med kanoner, lyskastere og forsvarsverker på Kjerringberget, på Gartnerhaugen ved Østmarka sykehus (i dag «Kanonhaugen»), og i Grønnlia ved Lade kirke. Hele Lade ble gjennomhullet av skyttergraver og bunkers. Det ble også drevet øvelser i fjorden ut for Korsvika. Merkede flåter ble slept ut, og deretter kom fly som brukte flåtene som siktemål for utskyting fra bombekastere og mitraljøser.

Den tyske vakta prøvde å fortelle at kanonene var fredelige, men det viste seg jo å være ren livsløgn. Kanonbefestningene ble etter hvert mer og mer skremmende. Ulende flyalarm, ild og krutt og

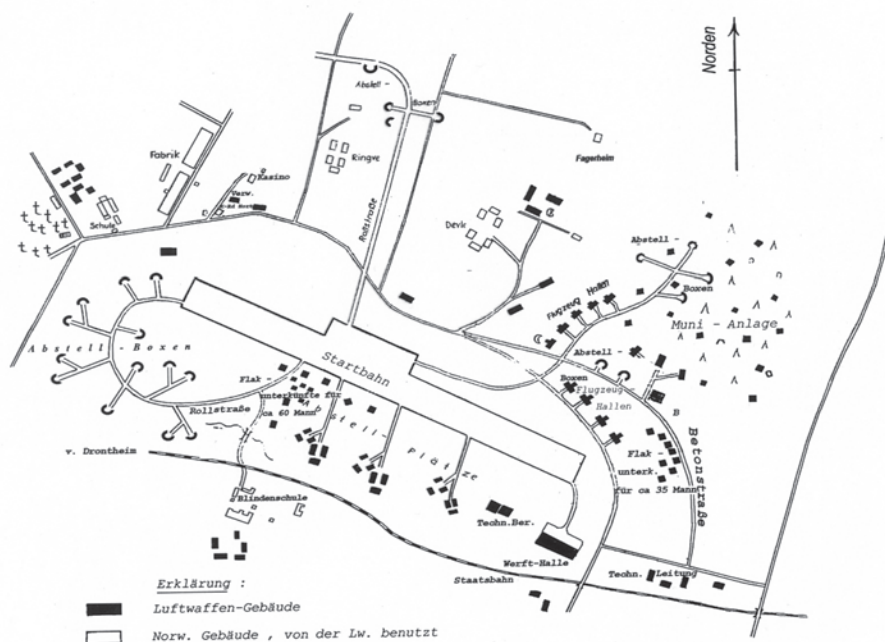
Ragnar Jenssen (tv) og Hans Sæther på Gartnerhaugen like ved innkjørselen til Østmarka sykehus i 1945. (Under krigen omdøpt til «Kanonhaugen» pga. antiluftskyts plassert der oppe). Bilde utlånt av Ragnar Jenssen.

rabalder---, og kjellere ble tatt i bruk både for hamstrede poteter og for beskyttelse av skremte Ladeboere. Etter hvert som Britenes styrke og innsats økte, ble kjelleroppholdene mer langvarige. De voksne satt tett sammen og trøstet hverandre: «No e det mindre skyting. Det blir stillar. Æ trur det e slutt for den her gangen!» Og etter hvert krabbet de modigste opp trappa for å rekognosere og sende oppdaterte meldinger ned i kjelleren: «Æ trur det kjæm ein raid igjæn. Bli sittan!» Eller vi fikk høre det gledelige ropet: «Dæm e vækk. Bare kom opp og sætt på krisekaffen!» I 1941 ble et engelsk speiderfly skutt ned av kanonene på Ladehammeren. Flyet falt ned i «Gryta», en djup grop i strandlinja like ved Korsvika. Vi (typisk) nysgjerrige guttene sprang til for å se, og opplevelsen sitter ennå, sår og skremmende. En engelsk pilot ble trukket opp av sjøen, skadet, blødende, og ropte på

«Mother, mother!» før han ble kjørt bort.

Lade flyplass ble også etter hvert et viktig bombemål for britene. De bølgende kornåkrene til Lade og Devle gård ble lagt under svære rullebaner, og med store hangarer for vedlikehold og reparasjoner. Det var nok en kortbaneflyplass, men med stor trafikk for Messersmith og Stukas-fly. En av hangarene står der fortsatt, like ved rundkjøringen «Lade Arena». I motsatt ende var bygd et bunkeraktig skjul for fly under reparasjon. Det hvelvede taket var dekket av torv og gress, så det liknet en jordhaug og så riktig så fredelig og blomstrende ut. Bunkeren var imidlertid et truende naboskap for den eneste sivile som hadde fått bli igjen på den frodige Ladesletta, nemlig gartner Øyaas. De var tre søsken som sammen drev et populært gartneri. De hadde egen planteskole og drev også ut-

FLUGPLATZ - LADE

“Lade flugplatz” fullt utbygget, tegnet av det tyske tekniske kontoret på Lade. Bilde utlånt av Haakon Eidissen og Thor J. Hafstad. (Se artikkel i Årbok 2004 om Lade flyplass).

vikling av nye sorter. Folk med villahager kom langveis fra til Øyaas` gartneri. Både grønnsakplanter og blomsterplanter hadde godt rykte, og eierne imponerte med sine kunnskaper både om botanikk og latinske navn! Og rolige og sindige som de var, holdt de stand med sine aurikler og gulrotplanter hele krigstida ut. En grønn fredens oase midt i flyalarm og antiluftskyt!

Bombetokter og militære utbygginger viste til fulle at Ladehalvøya ikke lenger var en fredens idyll. Så i 1942 ble familien Jenssen tvangsflyttet. Vi bodde for nær kanonbefestningen. Hos myn-

dighetene fikk vi «valget» mellom en tom villa på Singsaker etter en deportert jødefamilie, eller en gammel husmannsplass på Jonsvatnet. Mor og far valgte sjølsagt det siste. Det var krøbelt og kaldt, og lang vei til byen, kamerater og skole. Vi gjorde det beste ut av oppholdet. Jeg og søstera gikk på en fådelt skole i Mostadmark. Familien grov opp husmannsplassens potetåker og grønnsakhage og stelte med de gamle bærbuskene. All matauk var viktig, og her hadde det vært dyrkamark som nå kom til heder og verdighet igjen. Far bygde kaninbur på rekke og rad. Vi ungene måtte sørge for gras og vinterhøy til ka-

Utsikt fra Ladehammeren i retning Korsvika i mai 1923. Karlsheim i forgrunnen. Ned til venstre er vokterboligen for krutthusene. Bak Karlsheim ser vi de to krutthusene. Rett over krutthuset til venstre ser vi småbruket Tronstad og taket på Haugan (Isaksen). Bak krutthuset til høyre er John og Agnete Aunes småbruk. Foto: Schröder. Fra Trondheim byarkiv - fra www.flickr.com.

ninene, 50 stykker på det meste. Jeg fikk hjelpe far i slaktinga, ikke udelt morsomt. Slaktinga skjedde på vintertida, da skinnet var finest. Skinnene ble rensset og spikret opp til tørk på uthusveggen før de ble sendt til beredning. Når skinnene var spent opp, fikk vi hjelp av kjøttmeisen i rensinga. De hakket i seg alle fettrestene som var blitt igjen! Vi hadde også høns og en flott hane. Og far syklet til Øver-Gjervan gård og kjøpte en geitekillling. Den var tenkt som matauk, men var dessverre så søt og kjærlig at den ble kjæledyret vårt i stedet. Like etter krigen, på sykkelturn i Danmark, traff jeg Lillian som ble min livsledsager. Hun var vokst opp på stor gård på Fyn, og når jeg fortalte henne om arbeidet vårt med matauk på Jonsvatnet under krigen, var hun så forelsket at hun

ble imponert og lot meg forstå at dette hadde nok vært full dansk standard!

Dette landsens oppholdet på Jonsvatnet tok endelig slutt i mai 1945, da vi fikk flytte hjem til Lade igjen. Gjengen av unger var blitt ungdommer i løpet av krigen. Vi var blitt halv voksne, med nye interesser.

Allerede før 1940 hadde Ladehammeren vært interesseområde for forsvarret. Navnet Krutthusbakken på bakken fra Korsvika og opp til toppen på Ladehammerveien forteller om de to krutthusene vi husker fra guttedagene. På venstre side opp bakken lå Karlsheim restaurant og friluftskafé, og dessuten offisersboligen for oppsynet med de to krutthusene. Krutthusene var gedigne

murbygg, det ene i murstein og det andre i naturstein brutt ut fra fjell-hammeren like bak. Oppsynsoffiseren het Brantzæg, og sønnen Odd var med i ungdomsmiljøet vårt. Før krigen var dette militære innslaget bare en fredelig, kanskje litt spennende idyll for oss unger, men etter at okkupasjonsmakta overtok i 1940, ble krutthusene innlemmet i kanonstillingene på toppen av Hammeren og fikk en mer dyster funksjon. Hele Ladehalvøya ble jo befestet. Under det store bombetoktet mot Nyhavna i 1943 falt det flere bomber på Ladehammeren, bl.a. ble Karlsheim truffet. Krutthuset som tyskerne nå hadde overtatt til ammunisjonslager, lå bare ca. 100 meter unna nedslaget, men ble heldigvis ikke antent.

Da freden igjen senket seg etter 1945, ble krutthusene demolert til fordel for et vakkert og tiltalende boligområde langs Krutthusbakken, og igjen fylt av lekende unger med kjelker, sykkel og ballspill.

Leangen gård var fjern i guttedagene. Den lå for langt unna. Men under krigen, da vi var blitt eldre og mer nysgjerrig, sykla vi dit. Tyskerne hadde mineverksted nede i Leangenbukta, og noen av oss fikk være med å føre miner ned fra verkstedet til båtene med en heis som var laget til formålet. Vi var også med på å sette i stand heisene ned til kaia. Planene for verkstedet i Leangenbukta var lagt i sammenheng med flytedokken i Nyhavna. Dit ble minene

fraktet for utskipping. Etter hvert som produksjonen ble komplett, også med eksplosiver, og eksplosjonsfaren ble alvorlig, ble alt arbeid strengt kontrollert. Jeg (Ragnar) lærte meg mer og mer tysk, og siden jeg skulle begynne i læra som elektriker, ble jeg gjenstand for «opplæring» og forklaringer fra de tyske Todt-folka. Det virket som de syntes at det var hyggelig med noen ungdommer til stede. Den norske tilstedeværelsen hadde imidlertid dobbel bunn. Erling Kvaal, som hadde ansvar for informasjon og opplæring på verkstedet, var også medlem i norsk undergrunnsbevegelse, og delte ut flygeblad, skriv og illegale aviser på tysk. Dette pågikk lenge, uten at de tyske ingeniørene gjorde anskrik. En gang ble det imidlertid stort oppstuss. En av de norske arbeiderne hadde åpenbart gjort sabotasje. Det var tømt mengder med smergelstøv ned i generatorlagrene, og med fatale følger. Det ble stans i produksjonen, utskifting av generatordeler og forhør. Jeg kan ikke huske så mye av dette. Vi unge ble holdt unna noen dager. Vi hørte merkelig nok ikke om noen represalier. Kanskje var Kvaal en for viktig ekspert for dem?

Anlegget i Leangenbukta var også knyttet til «Sperrwaffenkommando» som holdt til på Østmarkneset, i noen brakker som før krigen var brukt som feriekoloni og feriehus for blodfattige barn fra trange kår. Her var det bygd et stort maskinhus og verksted - og skinner for transport ned til kaia. I dette verkstedet foregikk kontroll og justering av miner,

og arbeidet her hadde med mineutlegging og dypvannsbomber å gjøre. Mine-sveipere la til ved kaianleggene på Østmarkneset. Kaianleggene her var rester etter Vestlandske petroleumcompagni (nå Esso), som hadde sine oljetanker plassert på Østmarkneset inntil de ble flyttet til Høvringen midt på 30-tallet. Restene av kaianleggene lå fortsatt på Østmarkneset, og ble nå av tyskerne restituert og tatt i bruk for minemontering og utskipping. Sjefen for dette store anlegget het Kapteinløytnant Schulze. Jeg var nå blitt lærling i firmaet AS Elektron, og dette firmaet ble utkommandert for monteringsarbeidet. Sjefen min, som også hadde opplæringsansvaret, fikk oppdraget som elektromontør. Jeg var derfor med ham som håndlanger. Jeg husker det var stort mas og arbeidspress, for også et stort reserveaggregat skulle istandsettes og sendes nordover.

Mot slutten av krigen ble Lade etter hvert forlatt av okkupasjonsmakta.

Flere og flere brakker ble stående tomme. På Tingsten ovenfor Korsvika sto to store og solide brakker. Den ene brakka hadde vært sykehusbrakke og lå litt for seg selv inntil kirkegården. Den hadde et visst mystisk og spennende omdømme hos oss gutta, og straks den var forlatt, klatret vi inn et vindu for å rekognosere. Vi tok like godt med oss restlager av plaster og bandasjer. Vi puttet i farten også noen medisinesker i lomma. Da de voksne hjemme oppdaget hva vi hadde i lomma, ble det huskestue.

Det var nemlig ikke medisin, men livsfarlige giftampuller som fly- og sjømilitære visstnok hadde med seg ved trefninger for å unngå langvarige lidelser og fangenskapsforhør. Jeg skal si at «skatten vår» ble hurtig konfiskert og destruert av familiens øverstkommanderende. Den andre brakka på Tingsten var en velholdt boligbrakke ved Ladeveien. Den ble etter krigen satt i stand til klasserom for Ladeunger, som et underbruk av Lilleby skole. På grunn av raskt økende utbygging på Lade, ble denne «Raubrakka» imidlertid snart omgjort til første byggetrinn på nye Lade skole, som ble innviet med tilbygg i 1954, og vi fikk Trondheimsskolens første kvinnelige leder, Randi Strand. Foreldrene syntes at en kvinnelig overlærer var et usikkert eksperiment, men ungene likte det, og var stolt når de fikk gå ærend inn på kontoret til «overlærinna». Lade skole ble straks tatt i bruk også som øvings-skole for Norges lærerhøgskole på Lade gård, og skolen fikk under Randi Strands ledelse viktige oppgaver i norsk læreplanutvikling. Dette er snart 60 år siden, men ennå er Lade skole en brakkeskole med et visst midlertidig preg. Venter man på nok en krig?

Like etter freden ble Foki tatt til avlusningskvarter. Soldater ble avkledd, dusjet og drysset med DDT, antagelig før hjemsendelse. Det ble stor oppstandelse en dag da de ved avkledningen fant to gestapister skjult bak menig uniform. De hadde et tatovert merke på skuldra som avslørte at de ikke kunne være bare

menige soldater. Karene så imidlertid sitt snitt til å stikke av, og leting var uten resultat. Stor var skrekken hos oss guttene da vi noen dager etter skulle på besøk i en av våre hemmelige berghuler, som lå godt skjult oppe i bergveggen på Kjerringberget. Vi oppdaget at noen fremmede var der oppe og varslet fra da vi kom ned. Og de to gestapistene ble tatt som desertører og sikkert det som verre var! Merkelig nok følte vi ikke dette som noen heltegjerning, vi så dem mere som noen ynkelige stakkarer, tror jeg. Og vi snakket ikke mer om den saken.

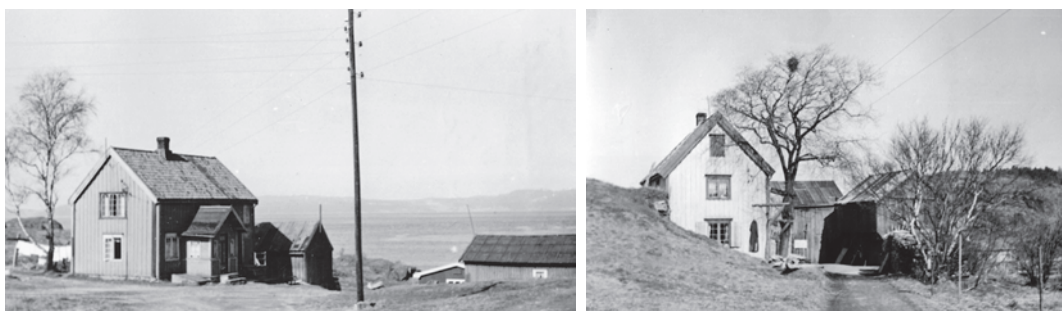
Det er i ettertid tankevekkende å spaser på gamle tomter og se restene av den tette kjeden langs sjøveien i Trondheim som var avgjørende viktig for tyskernes krigsoperasjoner i Nordsjøen. Hele sjølinja fra Leangen til Høvringen og videre rundt til Gaulosen, med Doranleggene som tyngdepunkt (bokstavelig talt!), var opptatt av kaianlegg og verksteder for å reparere, montere og furnere de ulike kommandoer med krigsmateriell til sjøs og i lufta. Luftangrepene fra Britisk side hadde åpenbare siktemål.

Litt om bebyggelsen på Lade i denne tida

I 30-åra var det ikke mange beboelseshus på Lade-halvøya. Bortsett fra Ladehammeren var det store bølgende åkrer og et utstrakt jordbruk som ga preg til området. Lystgårdene var bebodd av

«byfolk» som vi ikke hadde kontakt med, men forvalterne på disse gårdene kjente vi godt. Vi fikk se dyra, og hvis vi fikk hjelpe til litt i fjøset, var dagen reddet. Langs sjøen på Østmarkneset lå en rekke små sommerhus, flittig brukt av eierne som i hovedsak bodde i sykkel- eller gåavstand fra sommerhuset sitt. Villaen til den store familien Lingås lå alene oppe i bakken mellom Korsvika og Kjerringberget. Østmarka sykehus for psykiatri drev også et utstrakt jordbruk, noe som var en del av pasientbehandlingen. I trettiåra kunne vi ungdommene tjene oss noen slanter på å luke gulrøtter på Østmarka. Forvalter Stokke var en driver som passet på at vi gjorde godt arbeid, men han var også flink til å lære oss opp. Lønna var ikke stor. En av de eldste ungdommene, Finn Olsen, hadde vel hørt om lønnsforhandlinger, så han tok mot til seg og gikk på kontoret til Stokke og ba om høyere lønn for oss «arbeiderne». Han ble ikke kastet ut, men kom tilbake med uforrettet sak, og vi fikk i alle fall ikke høyere lønn -----.

Korsvikområdet hadde flere småhus, plasser, som fra gammelt av ble drevet som økonomisk attåttnæring. Mulighetene for fjordfiske, enkelt husdyrhold og hagebruk betydde mye. I vår oppveksttid bodde graveren for Lade kirkegård, Halvorsen, på Tronstadplassen. Lenger oppe lå Tingsten, en liten plass som senere ble tomte for Lade skole. Lenger ned lå Hauganplassen, huset til familien Isaksen. Nærmere Kjerringberget lå et

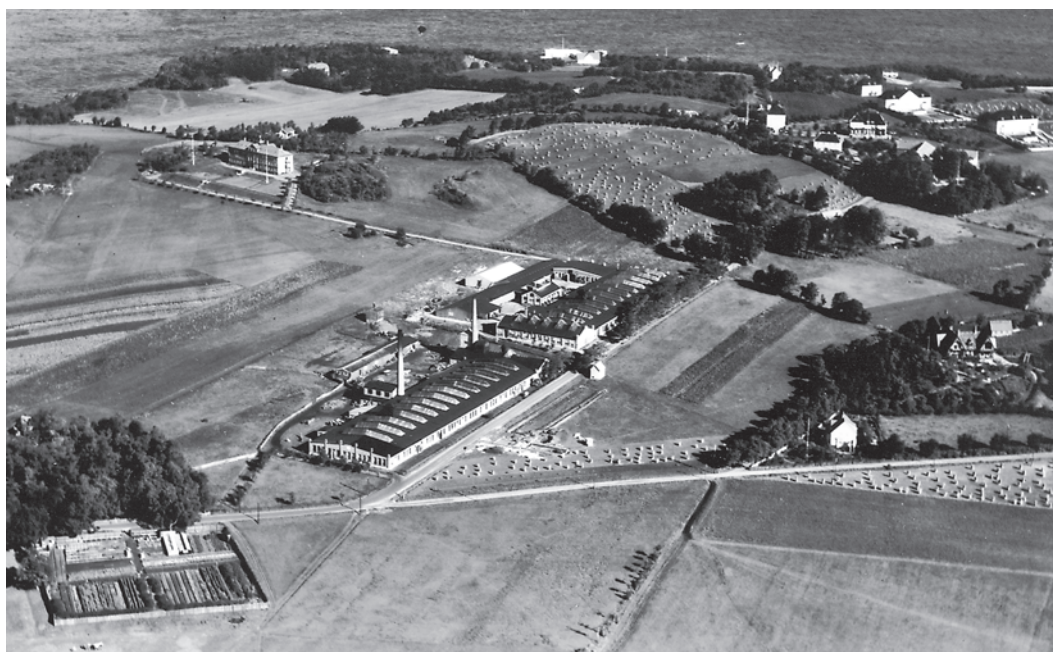

Plasser i Korsvika. Til venstre: Hauganplassen. Idag plass for Korsvikaspillet. Her bodde familien Isaksen med 11 barn. Til høyre: Tronstadplassen (Korsvikberget). Potetkjelleren under bakken til venstre kan fortsatt sees ved enden av Korsvik Allé. Foto fra Trondheim byarkiv - fra www.flickr.com

hus vi kalte «Gløttarhuset» fordi Svendsen sine, som bodde der, ofte kikket ut av kjøkkenvinduet på oss ungene som lekte på stranda. Enda lenger øst, der Olav Engelbrektssons allé krysses av Østmarkveien, lå Moen Gård. Gården var ruvende og flott, med stor hovedlån og uthusbygninger (se s. 97). Gården hadde også en stor og velstelt hage, der vi ungene fikk hjelpe til med høstingen mot å få spise frukt og bær som lønn. Det var stor stas å klatre i epletrærne. Det eneste som er igjen av gården i dag er «Victoria Bachkes vei 27» en vakker kommunal park med fredete store trær, bl.a. en gammel bøk, trass i at botanikk-læreren på Strindheim lærte oss at bøk ikke vokste nord for Dovre! Gjennom makeskifte mellom Ringve museum og Østmarka Sykehus på tidlig 50-tall, ble Moenjordet regulert til bygslete bolig-tomter, som ga et viktig økonomisk tilskudd til det nye museets start og videre drift. I dag er «Moenparken» besøkt av småunger som sparker ball og av Ringve-elever som nyter fritimen sin der når

det er godvær. Navnet Moenjordet ble brukt om hele dette området under utbyggingstiden på 50- og 60-tallet, men synes nå å være gått inn i kommunens store historiske glemmebok! Vi gamle gutta som lekte her i 30-åra synes at parken i alle fall burde fått beholde Moen-navnet til minne om den vakre gården som engang var der, og der vi tjente noen kroner på eplehøsting.

Nobø fabrikker eide stor tomt ved Lade Gård. Noe av tomta ble stykket opp til boliger for personale ved fabrikk. På folkemunne ble dette området kalt «Nobø-byen», og det ga status å bo i Nobø-byen. Der lå en andedam, og senere ble også en vakker stålskulptur av Arnold Haukeland satt opp der. «Bøttefabrikken», som den opprinnelig het, var sammen med sin nabo Foki hermetikkfabrikk en sentral virksomhet i vår ungdom. Hver lørdag etter arbeidstid strømmet fabrikkpikene over Østmarkveien og inn i Høegs gartneri og kjøpte store poser med tredje sortering

Lade i 1936. I forgrunnen til venstre: Lade gårds hage og Øyaas sitt gartneri. I midten: Foki (nærmest) og Nobø. Foki var eid av Trondheim Preserving. Se artikkel om Foki i *Årbok 2002*. Til høyre: Rognli. Bakerst til høyre ser vi Østmarka sykehus, og mellom Østmarka og Nobø er Moen gård. Flyfoto tatt av Widerøes Flyveselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

tomater for nesten ingenting. Høeg drev stort, og var kvalitetsbevisst, så her fikk vi på Lade en gunstig mulighet til å handle vanskapte og spennende tomater som var særlig gode og søte, til en billig penge.

Apoteker Laugsand eide Ladejarlen apotek på Lademoen, der en skulptur av Ladejarlen prydet inngangspartiet. Som velgjører og mesén solgte han flere boligtomter av sin eiendom ved Kjerringberget og delfinansierte et nytt hjem for gamle på Lademoen. Da apoteket ble nedlagt, ble steinskulpturen av Ladejarlen flyttet fra apoteket til parken bak disse aldersboligene.

Noen filosofisk-politiske bemerkninger til slutt.

Jeg hører ikke til dem som mener at alt var bedre før. Jeg har stort sett fortalt om de lyse sidene i barndommens erindringer. Det betyr ikke at de tunge dagene er glemt. Vi levde i en tid da alle strevde. Arbeidsdagen var lang i jobben (for dem som var så heldige å ha en), men også heime var arbeidsdagen lang. Alt måtte utnyttes, og nesten alt måtte lages fra grunnen av. Ferdige installasjoner, ferdigsøm og ferdigmat var ukjent blant arbeidsfolk. Vi gjorde alt selv, og vi ungene, etter hvert som vi vokste til, var nødvendig arbeidshjelp. Naboer hjalp hverandre og holdt et nyttig og nødven-

Ladehammeren. Utsnitt av kart fra 1981.

Gjengitt med tillatelse fra Kart- og oppmålingsavdelingen, Trondheim kommune.

Badeliv ved Korsvika juli 1952 ved Hauganplassen. I forgrunnen er en brakke etter tyskerne. Foto: Schrøder. Bilde fra Schrøderarkivet, Trøndelag folkemuseum.

dig fellesskap. Vi ungene ville jo helst snike oss unna all denne «nyttige» virksomheten hjemme, komme oss unna til akebakken og badeplassene. Nå i ettertid ser jeg også alle de positive sidene ved denne «nyttige» delen av barndoms-tiden. Det skjedde mye læring og erfaring i et slikt dagligliv. Samtidig hadde vi naturlige leikeplasser som var en god opplæring både for problemløsning, fantasi og fysisk fostring. Dagens idrettsbaner og lekeparker med «apparater» av alle slag, kan aldri erstatte den glede som nærkontakt med naturen og dens utfordringer gir. Ingen tid kommer tilbake, men vi kan hente innsikt og forståelse fra historien når vi planlegger fremtida. Skal jeg våge meg på en vurdering, vil jeg si at mangt av lokal planlegging i dag har glemt å se seg tilbake i menneskenes liv. Kanskje spesielt savner jeg en kompetent historisk navnebruk i vår by. Utbyggerne har i dag tydeligvis rettigheter når det gjelder fancy navn. Vi har fått Ladeporten, Lade Entré, Lade Arena og Ladebyhagen som

kommersielle stedsnavn. Før dette drives altfor langt, vil jeg ønske kommunens navnekomité tilbake på plass, med en lokal historiekompetanse. Noen må overvåke de små virkemidler som skal til for å bevare vår tusenårige historie også for de kommende generasjoner. Og her er offentlig kontroll av stedsnavn et viktig kulturpolitisk element.

For å illustrere avstanden til dagens unge forteller Ragnar til slutt en liten morsom opplevelse: Han har hatt æren av å fortelle om Lade og krigens tid til gymnaselever på Ringve Skole. En dag under spørsmålsrunden fikk han følgende spørsmål fra en kvikk elev: «Det måtte være fælt med denne bombinga. Fikk dere krisepsykiatri etterpå?»

Bodil Skjånes Dugstad, f. 1927, tidligere lærer og øvingslærer på Lade skole og førstelektor i pedagogikk ved Høgskolen i Sør-Trøndelag (HIST), har vært bosatt på Lade siden 1959. Hun har vært ivrig sekretær for de 2 fortellende Lade-gutta, Ragnar Jenssen og Trygve Lingås.